

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ І МЕТОДИК ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему

**РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

Виконала
здобувачка ступеня вищої освіти
«магістр»
спеціальності 013 Початкова освіта
Юлія ФЕСЬ

Керівник:
**кандидат педагогічних наук, доцент
Тетяна КОСТОЛОВИЧ**

Рецензент:
д.пед.н., проф. кафедри теорії і методики
початкової освіти Волинського
національного університету
імені Лесі Українки
Валентина ВІТЮК;
к.пед.н., доц. кафедри педагогіки
початкової, інклюзивної та вищої освіти
РДГУ
Олена БОРОВЕЦЬ

Рівне – 2025 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	7
1.1. Професійне мовлення: сутність та особливості	7
1.2. Основні підходи до розвитку професійного мовлення студентів	16
1.3. Методи, прийоми і засоби розвитку професійного мовлення	24
Висновки до першого розділу	33
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА ЩОДО РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	35
2.1. Вихідні положення експериментального дослідження	35
2.2. Організація і проведення експериментально-дослідного навчання за розробленою методикою	45
2.3. Аналіз ефективності проведеної роботи	55
Висновки до другого розділу	61
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
ДОДАТКИ	73

ВСТУП

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю підвищення рівня мовленнєвої підготовки майбутніх учителів початкових класів, адже від розвитку їхнього професійного мовлення залежить ефективність освітнього процесу та формування комунікативної компетентності учнів. Якісна мовленнєва підготовка педагогів сприяє успішній реалізації освітніх завдань і відповідає вимогам сучасного освітнього середовища.

Проблема розвитку професійного мовлення майбутніх учителів початкових класів зумовлена сучасними вимогами до підготовки педагогічних кадрів, закріпленими в Державному стандарті початкової освіти, Концепції «Нова українська школа», Законі України «Про освіту» та інших нормативно-правових документах, в яких акцентовано на важливості підготовки вчителя як висококваліфікованого фахівця, здатного до ефективної комунікації, впровадження інноваційних підходів у процесі навчання та розвитку мовленнєвої культури молодших школярів.

Професійне мовлення майбутнього вчителя початкових класів є не лише засобом навчання, а й важливим чинником виховання, формування цінностей, створення сприятливого мовного середовища. У зв'язку з цим зростає необхідність системного застосування ефективних методів, прийомів і засобів навчання, які б забезпечували цілеспрямований розвиток професійного мовлення студентів педагогічних спеціальностей, сприяли підвищенню їхньої професійної компетентності та готовності до майбутньої роботи в умовах модернізованої української школи.

Проблемі формування професійного мовлення у студентів присвячені дослідження Л. Барановської, М. Вашуленка, Л. Головатой, Н. Костиці, Л. Лучкіної, Л. Паламар, Т. Рукас, Н. Тоцької та інших, а формуванню мовленнєвої культури – Н. Бабич, А. Коваль, Л. Мацько, М. Пентилюк та інші. У цьому ж контексті педагогічне спілкування та процеси його формування

вивчали М. Богданова, Н. Бутенко, Н. Волкова, Н. Дусь, Г. Зеркаліна, С. Яремчук та інші.

Аналіз наукових досліджень засвідчує, що, незважаючи на наявні напрацювання, проблема розвитку професійного мовлення студентів досі залишається недостатньо вивченою. Саме це, у поєднанні зі зростаючою потребою в удосконаленні професійної підготовки майбутніх учителів, обумовило вибір теми кваліфікаційної роботи «Розвиток професійного мовлення майбутніх учителів початкових класів».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити доцільність застосування методів, прийомів й засобів навчання, спрямованих на розвиток професійного мовлення майбутніх учителів початкових класів.

Завдання дослідження:

1. Визначити сутність професійного мовлення та з'ясувати його особливості як важливого складника підготовки майбутніх учителів початкових класів.

2. Розглянути основні підходи до розвитку професійного мовлення студентів.

3. Визначити та охарактеризувати методи, прийоми й засоби розвитку професійного мовлення у процесі вивчення фахових дисциплін.

4. Експериментально перевірити ефективність застосування методів, прийомів й засобів навчання, спрямованих на розвиток професійного мовлення майбутніх учителів початкових класів.

Об'єкт дослідження – процес розвитку професійного мовлення майбутніх учителів початкових класів.

Предмет дослідження – методи, прийоми й засоби навчання, спрямовані на розвиток професійного мовлення майбутніх учителів початкових класів.

Для розв'язання поставлених завдань та досягнення мети дослідження використано такі **методи дослідження:**

1) *теоретичні* – аналіз і узагальнення науково-педагогічної, психолого-дидактичної та методичної літератури з питань формування професійного мовлення, а також вивчення освітніх програм і підручників з методики навчання української мови;

2) *емпіричні* – спостереження за освітнім процесом, бесіди з викладачами та студентами, анкетування, аналіз результатів мовленнєвої та професійної діяльності студентів;

3) *статистичні* – кількісний і якісний аналіз результатів педагогічного експерименту для оцінки ефективності запропонованої системи розвитку професійного мовлення.

Практичне значення дослідження полягає у можливості впровадження його результатів у процес підготовки майбутніх учителів початкових класів для розвитку їх професійного мовлення. Розроблені методичні підходи, прийоми та вправи можуть використовуватися під час викладання професійно орієнтованих мовних курсів і методики української мови, сприяючи підвищенню мовленнєвої компетентності студентів, формуванню навичок ефективно педагогічної комунікації та здатності самостійно планувати й організовувати освітній процес у початковій школі.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження обговорювались на звітній науковій конференції викладачів і студентів РДГУ (травень 2025 року) та засіданні кафедри теорії і методик початкової освіти (травень 2025 р., листопад 2025 р.).

Взяла участь у V Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Нова українська школа в дії: Актуальні проблеми методик навчання та стратегії розвитку» (Рівне: РДГУ, 14 травня 2025 р), Науково-практичній конференції науковців та студентів з міжнародною участю «Молодь і освіта в умовах викликів XXI століття» (Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 19 травня 2025 р.), I Регіональній науково-практичній конференції «Сучасний освітній простір: актуальні питання теорії та практики» Чортків: Чортківський

гуманітарно-педагогічний фаховий коледж імені Олександра Барвінського, 20 травня 2025 р.), X Міжнародній студентській науковій конференції «Сучасні аспекти та перспективні напрямки розвитку науки» (Луцьк: ГО «Молодіжна наукова ліга», 24 жовтня 2025 р.).

Публікації. Основні результати дослідження відображено в 2 одноосібних публікаціях (тезах).

1. Фесь Ю. Професійне мовлення майбутніх учителів початкових класів (тези). *Актуальні проблеми та стратегії розвитку початкової освіти: матеріали V Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції* (м. Рівне, 14 травня 2025 року). Рівне: РДГУ, 2025. С. 150–152.

2. Фесь Ю. А. Методика навчання української мови як засіб розвитку професійного мовлення майбутніх учителів початкових класів (тези). *Сучасні аспекти та перспективні напрямки розвитку науки: матеріали X Міжнародної студентської наукової конференції* (м. Луцьк, 24 жовтня, 2025 рік). ГО «Молодіжна наукова ліга». Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2025. С. 281–282.

Структура й обсяг дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, який містить 78 найменувань, додатків. Повний обсяг роботи становить 81 сторінку (із них 65 сторінок основного тексту). Текстову частину проілюстровано 2 таблицями.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження з'ясовано, що професійне мовлення є ключовим компонентом фахової компетентності майбутнього вчителя початкових класів. Воно включає усне та писемне, продуктивне та рецептивне мовлення, поєднує знання, уміння та навички, необхідні для побудови логічних, зрозумілих, структурованих і культурних висловлювань. Професійне мовлення виконує інформаційну, виховну, емоційно-ціннісну та організаційну функції, створюючи сприятливий мовний клімат у взаємодії з учнями, колегами та батьками.

Дослідження підтвердило ефективність комплексного підходу до розвитку професійного мовлення, який передбачає використання різних навчальних підходів, а саме: особистісно орієнтованого – для стимулювання самореалізації та розвитку індивідуальних здібностей студентів; когнітивно-комунікативного – для свідомого засвоєння знань і мовних умінь; комунікативно-діяльнісного – для формування практичних навичок у професійних ситуаціях; компетентнісного – для інтеграції знань і умінь у професійні компетентності; функціонально-стилістичного – для адекватного використання мовних засобів залежно від контексту; професійно орієнтованого – для практичного застосування мовлення та адаптації стилю до конкретних педагогічних завдань.

Доведено, що ефективний розвиток професійного мовлення майбутніх учителів початкових класів забезпечується комплексним використанням методів, прийомів і засобів навчання, серед яких ключове місце посідають інтерактивні, традиційні та інноваційні методи, різноманітні вправи та форми роботи. Це підтвердило ефективність системної підготовки майбутніх учителів до професійної комунікації та взаємодії з учнями, колегами й батьками.

Під час проведеного педагогічного експерименту було реалізовано три послідовні етапи дослідження, що дозволило всебічно оцінити стан та

ефективність розвитку професійного мовлення майбутніх учителів початкових класів.

I етап – констатувальний мав на меті визначити початковий рівень сформованості професійного мовлення студентів. На цьому етапі було організовано анкетне опитування здобувачів другого курсу та викладачів, які брали участь у дослідженні. Крім того, було проведено аналіз діагностувальної контрольної роботи, що дозволило визначити рівень володіння професійною термінологією, уміння будувати педагогічне мовлення та наявні труднощі у комунікації. Отримані результати дозволили виявити слабкі та сильні сторони професійної компетентності студентів та обґрунтувати напрями подальшої роботи.

II етап – формувальний передбачав реалізацію спеціально розробленої методики розвитку професійного мовлення, яка включала різноманітні методи, прийоми та форми навчальної діяльності. Для досягнення мети формування професійного мовлення було застосовано поєднання традиційних, інноваційних та інтерактивних методів навчання. Серед традиційних методів використовувалися розповідь, бесіда, спостереження, аналіз мовленнєвих явищ та робота з навчальними джерелами, що сприяло засвоєнню мовних норм, розвитку орфоепічних, лексико-граматичних і стилістичних умінь. Інноваційні методи – кейс-метод, метод проєктів, вебквести та створення інтелект-карт – стимулювали активну пізнавальну діяльність, критичне мислення, творчість і самостійність студентів у вирішенні професійно-комунікативних завдань. Інтерактивні форми роботи (дискусії, круглі столи, ділові та рольові ігри, моделювання педагогічних ситуацій «вчитель – учень», «вчитель – батьки», «вчитель – колеги») забезпечували активну взаємодію, мовленнєву практику та рефлексію.

Було використано вправи трьох видів: вправи першого виду – спрямовані на активізацію конкретного мовного матеріалу та формування й автоматизацію мовних і мовленнєвих навичок; вправи другого виду – для розвитку професійного мислення, застосування термінів у педагогічних

ситуаціях та формування логічного, послідовного викладу думок; вправи третього виду – інтегрували мовні навички у практичну діяльність, передбачали створення власних педагогічних текстів, сценаріїв уроків, проектів, обговорень та презентацій, що сприяло закріпленню професійного мовлення у реальному педагогічному контексті.

Такий комплексний підхід забезпечив активну участь студентів, підвищив мотивацію до опанування професійного мовлення та сприяв розвитку мовленнєвої компетентності й формуванню вмінь будувати структуроване, грамотне та переконливе педагогічне мовлення.

III етап – контрольний (завершальний) полягав у кількісному та якісному аналізі результатів експерименту. Повторне тестування дозволило порівняти початкові та кінцеві показники сформованості професійного мовлення. Результати експерименту засвідчили, що запропонована методика формування професійного мовлення була ефективною: високий та достатній рівні сформованості професійного мовлення у студентів експериментальної групи перевищували аналогічні показники контрольної групи на 10–15%. Це свідчить про покращення засвоєння професійної термінології, граматичних і мовленнєвих конструкцій, а також про вищий рівень грамотності, логічності та зв'язності мовлення студентів, що підтверджує результативність комплексного підходу до розвитку професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Отже, аналіз результатів експерименту, включно з математичною обробкою даних та анкетуванням студентів і викладачів, свідчить про ефективність запропонованої методики розвитку професійного мовлення майбутніх учителів початкових класів.